

AB - GÜMRÜK BİRLİĞİ

Halil ÇALIŞKAN
Vergi Denetmeni

I. GİRİŞ:

1 900'lü yıllar iki büyük dünya savaşına tanık olmuştur. Bu savaşların meydana getirdiği çok sayıda insan ölümü, maddi ve manevi kayıplar Avrupa ülkeleri arasında ekonomik ve siyasi yönden yakınlaşma hareketlerinin doğmasına neden olmuştur.

Ekonomik ve siyasi yönden ilk yakınlaşma hareketi 18 Nisan 1951'de Lüksemburg, Belçika, Hollanda, Fransa, Almanya ve İtalya'nın bir araya gelerek "Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT)"nu kurması ile başlamıştır. 25 Mart 1957 yılında imzalanan Roma Antlaşması "Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (EURATOM) kurulmuş olup bu anlaşmanın 1 Ocak 1958'de yürürlüğe girmesi ile "Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET)" kurulmuş ve Avrupa Ülkeleri arasında yakınlaşma süreci hız kazanmıştır.

Bu üç topluluk (AKÇT, EURATOM ve AET) 1 Temmuz 1968'de bir araya gelerek Avrupa Topluluğu (AT) adı altında toplanmıştır.

Kuruluş aşamasında altı ülke bu topluluğa üye iken 1973'de İngiltere, Danimarka ve İrlanda'nın, 1981'de Yunanistan'ın ve 1986'da da İspanya ve Portekiz'in katılımıyla üye ülke sayısı on ikiye yükselmiştir.

1991 yılı Aralık ayında kabul edilen Maastricht Antlaşması ile topluluk üyesi ülkeler; kendi aralarında ekonomik ve parasal birliği sağlamayı, güvenlik, yargı ve diğer bir çok konuda birlikte hareket etmeyi kabul etmişlerdir. Bu antlaşma ile topluluğun adı da Avrupa Birliği olarak değiştirilmiştir.

1993 yılı başında ise bölgesel farklılıkların Topluluk ekonomisi üzerinde meydana getirdiği etkileri ortadan kaldırma amacıyla tek bir pazar oluşturma kararı alınmıştır. Maastricht Antlaşması'nın Kasım-1993'de işlerlik kazanmasından sonra 1994 yılı başında Avrupa Ekonomik Bölgesi oluşturulmuştur. 1 Ocak 1995'de geçerli olmak üzere de İsveç, Avusturya ve Finlandiya Birliğe üye olarak kabul edilmişlerdir.

2 - AVRUPA BİRLİĞİNİN AMAÇLARI:

A - Siyasi Amaçlar:

AB'nin siyasi amaçlarından en önemlisi **Avrupa Birleşik Devletleri'nin** kurulmasıdır. Savaşların ekonomik nedenlerinin ortadan kaldırılması ise birliğin kuruluşunun başlıca amaçlarından birisidir.

B - Ekonomik Amaçlar:

Avrupa Birliği'nin ekonomik amaçlarının başında üye ülkeler arasında serbest ticareti engelleyici oluşumların ortadan kaldırılması, rekabet koşullarının iyileştirilmesi, üye ülkeler arasındaki ekonomik ve bölgesel dengesizliklerin ortadan kaldırılması gelmektedir. Birlik üyelerinin ekonomik açıdan bütünleşmesi olarak da tanımlayabileceğimiz bu amaçın gerçekleştirilmesi yoluyla birlik üyelerinin dünya ticaretinden daha fazla pay alması, A.B.D., Japonya gibi ülkeler karşısında rekabet gücünü artırması hedeflenmektedir.

3 - AVRUPA BİRLİĞİ'NİN KURUMSAL YAPISI

A - Bakanlar Konseyi

Üye ülkelerin dışişleri bakanlarından oluşan Bakanlar Konseyi birliğin yasama ve karar organıdır. Konsey'in başkanlığı altı ayda bir alfabetik sıraya göre değişmektedir.

Üye devletlerin Topluluktaki büyükelçilerinin oluşturduğu Daimi Temsilciler Komitesi ise, Konsey'in yardımcı organı olarak görev yap-

maktadır. Gündemdeki konular öncelikle burada görüşülmekte, sonuç alınamaması durumunda Konsey'de görüşülmesine karar verilmektedir. Birliğin bütçesinin onaylanması, yeni üyelerin katılımı ve komisyon üyelerinin seçimi gibi konularda oy birliği ile karar alınması gerekmektedir. Diğer konularda ise oy çokluğu yeterlidir. Konseyin önemli kararlarını oybirliği ile alması karar alma mekanizmasını yavaşlatmaktadır.

B - Avrupa Birliği Komisyonu

Birliğin yürütme organı konumundaki Komisyon'da görev süreleri dört yıl olan 17 üye bulunmaktadır. Birliğin çalışma raporunun hazırlanması ve bütçesinin yapılması Komisyonun temel görevleri arasındadır. Birliği dış ilişkilerde temsil etmek de komisyonun görevleri arasındadır: Avrupa Birliği Komisyonu parlamento tarafından denetlenmekte, güvensizlik oyu ve gensoru önergesi ile görevden düşürülebilir.

C - Avrupa Parlamentosu

Birliğin danışma ve denetim görevlerini yürüten Avrupa Parlamentosu'nun 518 üyesi bulunmaktadır. Parlamento'da ülkeler nüfuslarıyla orantılı temsil edilmektedir. Parlamentonun; birliğin bütçesini saptama, Komisyon ve Konsey üzerinde siyasal denetim mekanizması oluşturmak gibi görevleri vardır.

Parlamento üyelerine siyasal eğilimler doğrultusunda grup oluşturma hakkı tanınmıştır.

D - Ekonomik ve Sosyal Komite

Birliğin danışma organı görevini yürütmektedir. Birlik üyelerinin serbest meslek, işveren ve sendika gibi kurum ve kuruluşlarının temsilcilerinden oluşur. Tarım, ulaştırma, ekonomik ve mali işler, bölgesel kalkınma, tüketim, sağlık, hizmetler, çevre gibi konuları içeren alt çalışma gruplarının bulunduğu bu Komite'nin 189 üyesi bulunmaktadır.

E - Adalet Divanı

Birliğin yargı ile ilgili konulardaki yetkili kurumudur. 13 yargıç ve 6 savcıdan oluşmaktadır. Adalet Divanı'nda görevli olan savcı ve yargıçlar, atandıkları ülkenin değil Birliğin birer memuru olarak görevlerini yerine getirmektedir. Adalet Divanı'nın almış olduğu kararlar temyiz edilememekte olup üye ülkeleri bağlayıcı nitelikler taşımaktadır.

F - Sayıştay

Birliğin finansal denetim görevini yerine getiren bu kurumda toplam 12 üye yer almaktadır. Üyeleri, Parlemontonun da görüşü alınarak Konsey tarafından altı yıl süre ile atanmaktadır.

G - Avrupa Yatırım Bankası

Avrupa Yatırım Bankası, tüzel kişiliğe sahip özerk bir kuruluştur. Banka, sermaye piyasalarından para toplamakta ve bu paraları kâr amacı gütmeksizin, bölgesel kalkınma, enerji, haberleşme, işletmelerin organizasyonu gibi büyük projelere kredi imkanı olarak sunmaktadır.

4. TÜRKİYE'nin AVRUPA BİRLİĞİ ile İLİŞKİLERİ

A - Türkiye'nin Üyelik Başvurusu

Türkiye, 1958'de kurulan Avrupa Ortak Pazarı'na tam üyelik başvurusunu çok kısa bir süre sonra, 1959 yılında yapmıştır. Tam üyelik başvurusu dört yıl süren uzun görüşmeler neticesinde 12 Eylül 1963'te imzalanan Ankara Antlaşması ile sonuçlandırılmıştır. Türkiye bu Antlaşma ile tam üyeliğe hak kazanamamış ancak **ortak üye statüsünü** elde etmiştir. Türkiye ile Topluluk arasında Ortaklık Konseyi ve Türkiye Avrupa Topluluğu Karma Parlamento Komisyonu oluşturulmuştur.

Ankara Antlaşması'yla, Türkiye'nin tam üye statüsüne kavuşabilmesi için çeşitli dönemlerden geçmesi gereği karara bağlanmıştır.

Hazırlık Dönemi: Hazırlık Dönemi'nin 1 Aralık 1964 yılında başlaması ve beş yılda tamamlanması öngörülmüştür. Türkiye'ye bu süreyi onbir yıla uzatma hakkı tanınmıştır. Hazırlık dönemiyle, Türkiye'nin çeşitli ekonomik ve siyasi düzenlemelerle kendi ekonomisini güçlendirmesi amaçlanmıştır. Topluluk ile ilişkileri düzenleyecek olan geçici ve mali protokoller bu dönemde yapılmıştır.

Geçiş Dönemi: Türkiye ile Topluluk arasında bir Gümrük Birliği'nin yerleşmesini ve Türkiye'nin ekonomik politikalarının Topluluğun politikalarına yaklaştırılmasını öngören bir dönemdir. Belirlenen bu amaçlara ulaşmada izlenecek politikaları gösteren Katma Protokol 23 Kasım 1970 tarihinde imzalanmıştır. Topluluğun Türkiye'ye verebileceği krediler için ise 2. mali protokol bu dönemde imzalanmıştır. Geçiş döneminin istisnalar dışında 22 yıl olması öngörülmüştür.

Son Dönem: Ankara Antlaşması'nda yer alan son dönemde Türkiye ile Birliğin ekonomik politikalarının koordinasyonu, ekonomik bütünleşmenin sağlanması ve Türkiye'nin tam üye olması temel hedef olarak saptanmıştır.

B - Katma Protokol

Ortaklığa üyeliğin ilk aşaması olan Katma Protokol 23 Kasım 1970 tarihinde imzalanmıştır. Protokol T.B.M.M.'ce milletlerarası bir anlaşma olması nedeniyle onaylanmış ve Bakanlar Kurulu'nda da kabul edilerek 1.1.1973 yılında yürürlüğe girmiştir.

Katma Protokol'de "geçiş dönemi"nin gerçekleşme esasları, yöntemler, sıra ve süreler ile ilgili hükümler tesbit edilmiştir. Katma Protokol'de malların serbest dolaşımı, kişilerin ve hizmetlerin serbest dolaşımı ve ekonomi politikalarının yakınlaştırılması konuları ele alınmıştır.

Malların Serbest Dolaşımı: Malların serbest dolaşımını sağlayacak temel konulardan birisi **Gümrük Birliği**'dir. Gümrük Birliği, Birliğe dahil ülkelerin birbirleriyle yaptıkları ticarete gümrük vergisi ve eşdeğer tüm vergilerin sıfırlanması, Birlik dışından yapılan ithalatta ise tek ve ortak bir tarifenin uygulanması anlamını taşımaktadır.

Katma protokolde öngörülen bir başka düzenlemede Üçüncü ülkelere Türkiye'nin fiilen uyguladığı gümrük vergileri yerine, Birlik tarafından uygulanan Ortak Gümrük Tarifesi'nin (OGT) uygulanmasının kabul edilmesidir.

Bu hükümler gereğince, Avrupa Birliği ülkelerine karşı uygulamakta olduğumuz gümrük vergileri sıfırlanacak, diğer taraftan gümrük vergilerine eş etkili vergi niteliğinde uyguladığımız Toplu Konut Fonu gibi fonlara da son verilecektir. Keza Türkiye üçüncü ülkelere karşı fiilen uyguladığı vergilere son verecek, Birliğin Ortak Gümrük Tarifesi'ni (OGT) uygulayacaktır.

Protokol'de yer alan bir diğer bölüm ise akit taraflar arasındaki miktar kısıtlamalarının kaldırılmasıdır. Protokolün bu bölümünde belirlenen istisnaların dışında akit taraflar arasında ithalat miktar kısıtlamaları ve eş etkili tüm tedbirler yasaklanmıştır. Akit tarafların uyguladıkları miktar kısıtlamalarına eş etkili bütün tedbirlerin 22 yılın sonunda kaldırılması öngörülmüştür.

Malların serbest dolaşımı başlığı altında yer alan diğer bir bölüm ise ortak tarım politikalarının uygulanmasına yönelik hükümlerden oluş-

muştur. Bu bölümde Topluluğun tarım politikalarının tesbitinde Türkiye'nin çıkarlarının gözetilmesi ve Türkiye'nin bu amaca yönelik olarak bütün unsurları Topluluğa bildirmesi hükmü getirilmiştir. Tarım ürünlerinin 22 yıllık geçiş dönemi sonrası serbest dolaşımı, diğer ürünlerden farklı olarak Ortaklık Konseyi'nin Türkiye'nin Ortak Tarım Politikası tedbirlerini aldığını tesbit etmesi koşuluna bağlanmıştır.

Kişilerin ve Hizmetlerin Dolaşımı: Türkiye ile Topluluk üyesi ülkeler arasında "işçilerin serbest dolaşımı" Ortaklık Antlaşması'ndaki ilkelere uygun olarak 12. yılın sonu ve 22. yılın sonu arasındaki tarihlerde kademeli olarak gerçekleştirilmesi öngörülmüştür.

Ekonomik Politikaların Yaklaşdırılması: Ekonomik açıdan bütünleşmenin sağlanabilmesi, üye ülkeler tarafından uygulanan politikaların uyumuna bağlıdır. Bu nedenle Protokol'ün üçüncü kısmında konuyu açıklığa kavuşturucu hükümler yer almıştır. Rekabet, vergileme ve mevzuatın yaklaşdırılması ilk bölüm olarak yer alırken daha sonra gelen bölümlerde ise yabancı sermaye, Topluluk ve Türkiye'nin yapacağı tavizli anlaşmalar konuları ele alınmıştır.

Genel ve Son Hükümler: Katma Protokol'ün son kısmında kamu ihalelerine ilişkin hükümler yanında; Protokol kapsamına giren alanlarda uygulanacak rejimin, üye ülke ortaklıkları ve uyrukluları için farklılık göstermeyeceği karşılıklı olarak hükme bağlanmıştır.

Protokol'ün en önemli maddelerinden birisi de bu konuda yer almıştır. Bu maddeler ile **Türk ekonomisinin bir faaliyet sektörünü veya dış mali istikrarını tehlikeye düşürecek, ciddi bozukluklar ortaya çıkar veya Türkiye'nin bir bölgesinin ekonomik durumunun bozulması şeklinde güçlükler belirirse, Türkiye gerekli koruma tedbirlerini alabilir hükmü** getirilirken, **karşıt olarak Topluluk üyesi devlet ya da devletlerin de aynı koşullarda koruma tedbirlerine başvurabileceği belirtilmiştir.** Bu iki madde özellikle Gümrük Birliği aşamasında Türkiye açısından oldukça önem taşımaktadır.

C - AB ve Türkiye Ortaklık Organları

Avrupa Birliği ve Türkiye arasındaki ilişkileri düzenlemek amacıyla oluşturulan örgüt yapısı 1963 Ankara Antlaşması'nda belirlenmiş ve örgüt; biri siyasi, diğeri teknik işlevleri olan iki ayak üzerinde kurulmuştur. Siyasi nitelikli organ "**Ortaklık Konseyi**" teknik nitelikli organ ise "**Ortaklık Komisyonu**"dur.

Ortaklık Konseyi: En üst düzeyde yetkili bir organdır. Türkiye ile üye ülkelerin Topluluk işleri ile yükümlü bakanları, Topluluk Konsey ve Komisyon başkanlarından oluşur.

Karma Parlamento Komisyonu: T.B.M.M. ile Avrupa Parlamentosu temsilcilerinden oluşur. Yılda en az iki kez toplanan komisyon Ortaklık Konseyi tarafından sunulan raporları inceler. Bu organın karar yetkisi bulunmamaktadır.

Yürütme Komitesi: AB ile Türkiye arasındaki Gümrük Birliği'nin tamamlanması ile ilgili çalışmaları yürütmektedir. Nisan 1993'de kurulmuştur. Komite son derece bağlayıcı ve sonuca ulaştırıcı nitelikte görev ve sorumluluklara sahiptir.

Yönlendirme Komitesi: Gümrük Birliği'nin gerçekleştirilmesine ilişkin çalışmaları takip etmek ve hız kazandırmak amacı ile Mayıs 1993'te kurulmuştur. Çalışma alanları; ortak ticaret politikası ve tarife dışı engeller, işlenmiş tarım ürünleri, hizmet sektörü, Toplu Konut Fonu uygulaması, kotalar, teşvikler, rekabet politikası, fikri mülkiyet hakları, sosyal güvenlik, gümrük makamlarının işbirliği gibi konulardır.

İşbirliği Komitesi: 1969 yılında oluşturulmuş olup işlerliği 1983 yılına kadar kesintiye uğramıştır. Gümrük mevzuatının sadeleştirilmesi, Ortak Gümrük Tarifesinin belirlenmesi, Topluluk Dış Ticaret Politikaları çalışma alanındadır. Halen Türk Gümrük İdaresi'nin reorganizasyonu ile ilgili çalışmaları yürütmektedir.

AB Üst Kurulu: Başbakan, Başbakan Yardımcısı, Devlet ve Dışişleri Bakanları ile AB ile ilişkilerden sorumlu Başbakan Müşavirinin katılımları ile oluşturulmaktadır. Kurulun amacı AB ile ilişkilerde siyasi, sosyal ve ekonomik stratejilerin belirlenmesidir.

AB Komisyon Kurulu: AB ile ilişkilerin düzenli ve sürekli yürütülmesini sağlamak amacıyla oluşturulmuştur. Kurulda Başbakan Başmüşaviri, ilgili Bakanlık Temsilcileri, DPTM, DİE, TSE yetkilileri görev yapmaktadır.

AB Danışma Kurulu: Kamu ve özel kuruluşlar tarafından yürütülen çalışmaların uyumlaştırılması amacı ile oluşturulmuştur. Bünyesinde Bakanlıklar ve kamu kuruluşlarının temsilcileri, Türkiye - AB Karma Parlamento Komisyonu, Üniversiteler, TOBB, İKV, TİSK, TÜRK-İŞ, TUSİAD, Türkiye - AB Derneği, Bankalar Birliği, TZOÖ, Dış Politika Enstitüsü gibi kuruluşların yetkilileri bulunmaktadır. Bu kurumların yanı sıra; Dışişleri

Bakanlığı, DPT Müsteşarlığı bünyelerinde AB Genel Müdürlükleri, Maliye Bakanlığı bünyesinde AB ve Dış İlişkiler Daire Başkanlığı, Gümrük Müsteşarlığı bünyesinde Antlaşmalar Genel Müdürlüğü bulunmaktadır.

TÜRKİYE AB İLİŞKİLERİ

A - TÜRKİYE AB İLİŞKİLERİNİN GELİŞİM SÜRECİ

1 - AET'ye Başvuru, Ankara Antlaşması ve Katma Protokol

Türkiye 3.7.1959 tarihinde AET'ye ortaklık başvurusunda bulunmuştur. Türkiye'nin bu başvurusu 11.9.1959 tarihinde AET Bakanlar Konseyi tarafından kabul edilmiştir. 1960 ihtilali üzerine bir ara müzakereler kesilmiştir. 12 Eylül 1963 tarihinde imzalanan Ankara Antlaşması dönemler arasında otomatik geçişleri kapsamamaktadır. Tam üyelikten önce Gümrük Birliği'nin gerçekleştirilmesini hedeflemek özelliği ile Ankara antlaşması Topluluğun diğer ülkelerle imzaladığı ortaklık antlaşmalarından farklıdır. Yine bu antlaşmada tam üyelik hedefine ne zaman ve ne şekilde ulaşılabacağı açıkça belirlenmiştir.

Ankara Antlaşması'nda üç aşama sonucunda Türkiye'nin tam üyeliği hedeflenmiştir. Bu aşamalar; hazırlık dönemi, geçiş dönemi ve son dönemdir. Hazırlık dönemi 5 yıl için planlanmış olmasına rağmen 7 yılda tamamlanmıştır. 1 Ocak 1973 tarihinde başlayan geçiş döneminde Gümrük Birliği'nin oluşturulması planlanmıştır. Bu süre 12 yıl olarak öngörülmesine karşın 22 yıla kadar uzatılmıştır. Ankara Antlaşması'nın son aşamasında ise Türkiye'nin AT'ye tam üyeliği için gerekli antlaşmalar yapılması planlanmıştır. Müzakereler sırasında Türkiye bazı önemli fırsatları değerlendirememiştir. Bu fırsatların en önemlilerinden birisi Sanayi ve Teknoloji İşbirliği projesi olmuştur. AT, büyük kapasiteli fabrikalara yer bulmak, ucuz el emeğinden yararlanmak, hammadde ve enerjiden tasarruf etmek ve Avrupa'daki Türk işçilerinin geri dönüşünü teşvik amacıyla Türkiye'de yatırım planlamıştır. Ancak Türkiye sektörel tercihlerini bu yönde ortaya koyamayarak bu fırsatı değerlendirememiştir.

Ortaklık konseyi müzakerelerinin hemen hemen tümünün ortak özelliği; Topluluğun ödün vermeme, Türkiye'nin ise ödün koparma çabalarını sürdürmesidir. Türkiye müzakerelerde konuları uzun dönemli olarak ele almak yerine içinde bulunduğu döneme göre değerlendirmiştir.

AB ile ilişkiler Türkiye ile ekonomik yönden aynı üretim yapısına sahip olan Yunanistan, İspanya ve Portekiz'in Topluluk üyesi olmalarından sonra daha da değişik bir döneme girmiştir. Topluluk, bu ülkelerin ekonomilerine zarar vermemek için Türkiye'ye ekonomik alanlarda çeşitli sınırlamalar getirmiştir. Bazı mallardaki yüksek gümrük duvarları ve özellikle tekstil ürünlerine uygulanan kotalar Türk ekonomisini ve Türkiye'nin rekabet gücünü olumsuz yönde etkilemiştir.

2 - Tam Üyelik Başvurusu ve Sonrası:

Türkiye 14 Nisan 1987'de Topluluğa tam üyelik başvurusunda bulunmuştur. Çeşitli kesimlerin Türkiye karşıtı yoğun propagandaları, 12 Eylül 1980 hareketinin Türkiye'de yarattığı insan hakları ihlalleri Topluluk tarafından Türkiye'nin aleyhine olan unsurlar olarak yorumlanmıştır. Bilhassa 1970 yılından sonra ülkemiz ekonomisinde meydana gelen olumlu gelişmeler Topluluk tarafından yeterli görülememiştir. Kısacası Türkiye'nin başvurusu başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Başvuru Konsey tarafından ileri bir tarihte görüşülmek üzere rafa kaldırılmıştır.

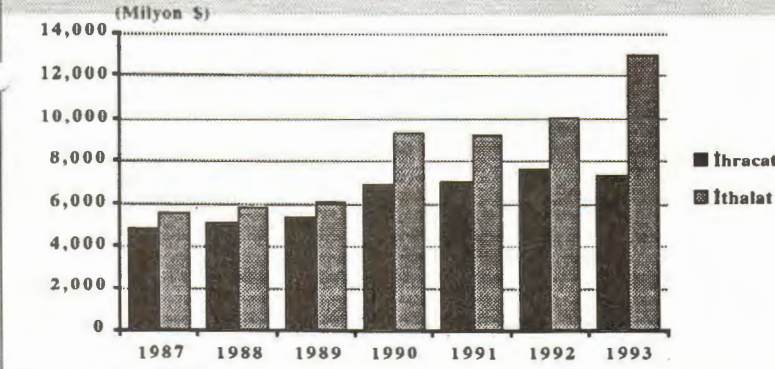
Türkiye'nin tam üyelik başvurusunun başarısızlıkla sonuçlanmasının ardındaki nedenleri; Yüksek nüfus artış hızı, din ve kültür farklılıkları, ekonomik istikrarsızlık, Kıbrıs Sorunu, Yunanistan tarafından yapılan engellemeler olarak sayabiliriz. Doksanlı yıllarda Birlik ülkeleri ekonomilerinde yaşanan durgunluk ise Türkiye'nin Birliğe tam üyeliği önünde önemli bir engel olarak ortaya çıkmıştır. Ayrıca Birlik'te yaşanan işsizlik sorununun, emeğin serbest dolaşımı uygulamasına bağlı olarak Türkiye'den gelecek yeni işgücü ile daha da artacağı endişesi bu kararda etkili olmuştur.

Tüm bunlara karşın Birlik hiç bir zaman Türkiye'yi açık bir biçimde reddetmemiştir.

B - EKONOMİK İLİŞKİLER:

Türkiye 1993 yılında AB ülkelerine toplam 7,3 milyar Dolar değerinde ihracat gerçekleştirmiştir. 1993 yılında AB ülkelerinden yapılan ithalat 13 Milyar Dolar düzeyindedir. Türkiye'deki yabancı sermaye içinde AB'nin payı 1993 yılında yüzde 55,6'dır.

AB Ülkeleri ile Dış Ticaret

Kaynak: Dış Ticaret İstatistikleri, DİE

GÜMRÜK BİRLİĞİ

Türkiye; Ankara Antlaşması'yla belirlenen hazırlık dönemini tamamlayarak geçiş dönemine hazır olduğunu Topluluğa bildirmiştir. Geçiş dönemiyle birlikte Antlaşmada belirlendiği üzere Gümrük Birliği'ne geçiş dönemi başlamıştır. Söz konusu dönemin gerçekleşme, şartları, usulleri, sıra ve süreleri 1973 yılında imzalanan Katma Protokol'le belirlenmiştir. Türkiye'nin AB'ne tam üyeliğine giden yolda Gümrük Birliği ön koşul niteliğindedir.

1 - Gümrük Birliği'nin Yaratabileceği Sorunlar

AB ile Gümrük Duvarlarının Kaldırılması Sonucu Ortaya Çıkabilecek Sorunlar

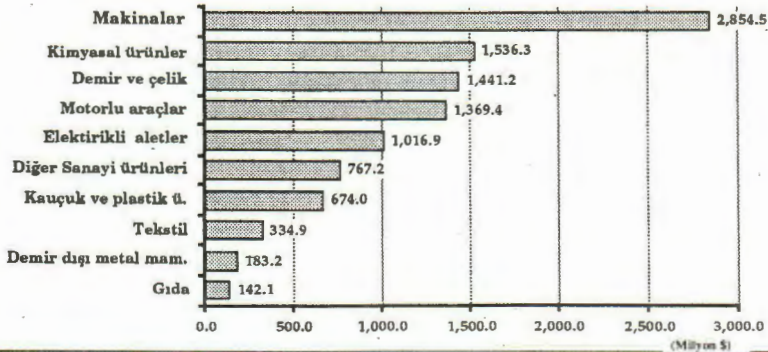
Gümrük Birliği'nin beraberinde getirdiği en önemli uygulama; daha önce belirlenen mallarda ve süreç içinde tarım ürünleri de dahil, tüm malların herhangi bir koruma olmaksızın AB ile Türkiye arasında serbest dolaşımı anlamına gelmektedir. Bu gelişmenin beraberinde getirdiği en önemli sorun ise Türkiye'nin rekabet gücü düşük sektörlerinde karşılaşılacak güçlüklerdir. Bu sektörler yanında şüphesiz ki Gümrük Birliği'nin en olumsuz etkisi, henüz rekabet gücüne sahip olmayan ancak gelecekte rekabet gücü açısından potansiyele sahip gelişmekte olan sektörlerde yaşanacaktır. Bu sektörlerin gelişme imkanı bulamadan yok olması da akıldan çıkarılmamalıdır.

Otomotiv sektörü bu konuda verilecek en iyi örneklerden birisidir. Geçmiş AB ülke üreticilerine göre çok yeni olan bu sektörün, yan sanayisi ile birlikte AB üreticileriyle rekabet etmesi oldukça güçtür. 1992 yılında yüksek koruma oranlarıyla korunmasına rağmen otomotiv sektörünün AB'den ithalatı dördüncü sırada yer almaktadır. Koruma oranlarının sıfırlanması durumunda gelişmekte olan bu sektörün kayıplar vermesi ve çok önemli oranda istihdam sorunları yaratması ve yan sanayinin çok büyük güçlüklerle karşılaşması hatta yok olması söz konusudur.

Rekabet gücüne sahip sektörlerin de çok rahat olmadığı açıktır. AB ülkelerinin ekonomik yapısına bakıldığında Türkiye ile benzer sektörlerde rekabet gücüne sahip olan İspanya, Yunanistan, Portekiz, İtalya gibi ülkelerin bu sektörler için tehdit oluşturduğu bir gerçektir.

Türkiye'nin 1992 ve 1993 yıllarında AB'den en çok ithal ettiği ilk on ürün karşılaştırıldığında 1992 yılında Türkiye'nin AB'den ithalatında ilk on ürün arasında yer almayan ve Türkiye'nin rekabet gücü yüksek ürünleri olan Tekstil ve Gıdanın 1993 yılında AB'den ithal edilen ilk on ürün içine girdiği görülecektir. Konuya bu açıdan bakıldığında Gümrük Birliği'nin tüm sektörleri etkileyeceği açıktır. Sözü edilen ithalat artışlarının beraberinde, bazı sektörlerde Türk firmalarının pazardan silinmesi, sonucunu getirmesi bilinmelidir. Bu gelişme ise yüksek işsizlik oranı ile karşı karşıya olan Türkiye'nin istihdam sorununu artıracaktır.

AB'den İthalatta İlk On Ürün Grubu (Ocak-Kasım 1993)

Kaynak: UTFT, General Directorate of EU Coordination

Ortaklık Antlaşması'nda yer alan kişilerin serbest dolaşımının gerçekleştirilmesi ise kısa vadede imkan dahilinde görünmemektedir. Çünkü son yıllarda AB ülkeleri de büyük ölçüde istihdam sorunuyla karşı karşıyadır. İşsizlik sorunu Avrupa Parlamentosunda en büyük sorun olarak gündemdedir. AB ülkelerinin istihdam sorununun çözümü için üye ülkeler tarafından kapsamlı projeler hazırlanmaktadır. Bu çerçevede düşünüldüğünde, Türkiye'nin istihdam sorununu çözmede yardımcı olacak kişilerin serbest dolaşımı koşulunun kısa vadede gerçekleşmeyeceği açıktır.

Diğer yandan Gümrük Birliği ithalat artışı yoluyla dış ticaret açıklarımızı artıracaktır. Bu durumun ise dövizle olan ihtiyacımızı artıracacağı açıktır. Ortak Gümrük Tarifeleri ve AB ile Gümrük Birliği sonucu artan ithalatı engellemek ve ihracatı artırmak amacıyla TL'nin reel değer kaybı hızlanacaktır. TL'nin reel değer kaybı hızlandıkça ekonomik istikrarın sağlanması mümkün olmayacaktır. Ekonomik istikrarsızlık ortamında yatırımların yapılamaması nedeniyle kriz daha da ağırlaşabilecektir.

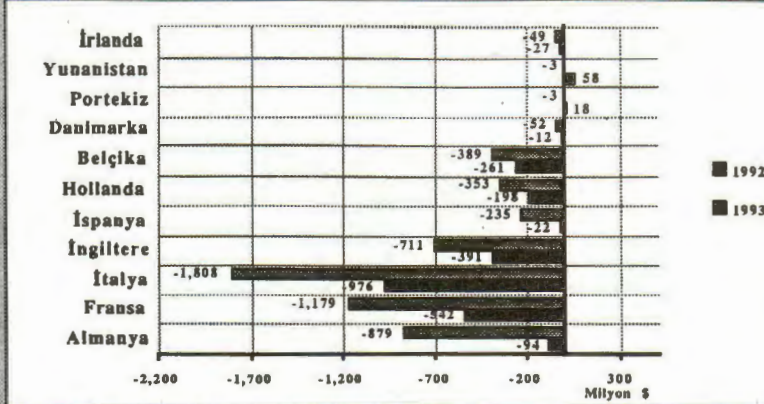
Türkiye'nin AB ile dış ticaret dengesine bakıldığında sorunun boyutları daha açık görülecektir. Özellikle 1990 sonrası ihracatta önemli bir artış sağlanamazken, ithalat önemli düzeyde artmış ve dış ticaret açığı büyümüştür. 1993 yılında ise en yüksek düzeye erişilmiştir. Tüm bunlardan çıkan sonuç şudur:

AB'gi bir çok sektörde önemli ölçüde rekabet avantajına sahiptir. Gümrük Birliği'ne gidilmesi sonucu bu sektörlerde AB ülkeleri kısa dönemde Türk pazarında yüksek pazar paylarına sahip olacaktır. Bu ise TL'nin reel değer kaybına yol açacaktır.

Ortak Gümrük Tarifesi ve Olası Sorunlar

Türkiye'nin OGT'ni benimsemesi, en az Türkiye ile AB arasındaki gümrük vergilerinin sıfırlanması kadar önem taşımaktadır. Çünkü Türkiye'de AB'nin halen taviz verdiği birçok ülkeye de koruma önlemlerini kaldıracak ve pazarını bu ülkelere açacaktır. Kısaca, gelişmekte olan bir ülke olarak uluslararası ticarete taviz alan Türkiye, OGT'ne uyum nedeniyle taviz veren bir ülke konumuna gelecektir. Bu gelişmenin beraberinde getireceği bir önemli tehlike de, Türkiye'nin ikili antlaşmalarla ticaretini kolaylaştırmaya çalıştığı ülkelerle olan ilişkilerde ortaya çıkacaktır. Bu ülkelere karşı OGT'nin uygulanması sonucu Türkiye, bu ülkelere verdiği tavizleri kaldıracaktır. Bunun sonucunda da; bu ülkelere Türkiye'nin sağladığı tavizlerde ortadan kalkacaktır.

AB Ülkeleri Dış Ticaret Dengesi

Kaynak: Dış Ticaret İstatistikleri, DİE

Bu gelişmeler ülkemizin ihracatını ve bazı sektörlerdeki rekabet gücünü olumsuz yönde etkileyecektir. Özellikle ihracata dönük üretim yapan ve hammadde ihtiyacını ikili antlaşmalar yoluyla sağlanan tavizlerden faydalanarak düşük fiatla temin eden bazı sektörlerin OGT uygulaması durumunda bu avantajlarını kaybetmesi söz konusudur. Yine ülkemizdeki bazı sektörlerin AB'nin taviz verdiği üçüncü ülkelere göre rekabet gücünün düşeceği açıktır. Bu durumda bu sektörler iç pazarda da zor durumda kalabilecektir.

Diğer bir önemli sorun ise Türkiye'nin tavizli ülkeler konumunda olduğu gelişmiş ülkeler karşısındaki durumudur. AB'nin; ABD'ne ve Japonya'ya karşı oluşturduğu koruma önlemlerini de Türkiye büyük bir ihtimalle benimsemek zorunda kalacaktır. Bu durumda da Türkiye'nin mevcut tavizli ülke statüsünün devamı tehlikeye girecektir. Kısaca; Ülkemiz gelişmekte olan bir ülke olmasına karşın uluslararası pazarlarda gelişmiş bir ülke gibi değerlendirilecektir.

Türkiye'nin AB'nin Siyasi Karar Organlarında Yer Almaması

Tam üyelik statüsü kazanmadan Gümrük Birliğine geçiş, bir çok tehlikeyi beraberinde getirecektir. Herşeyden önce Türkiye, AB'nin siyasi karar organlarında, kendi çıkarlarını koruma şansına sahip ol-

mayacaktır. Türkiye'nin dış ticaretine yönelik kararları da, OGT nedeniyle AB'ne bağımlılığı artacaktır.

Türkiye'nin OGT'nin değiştirilmesi, tavizli ülkelere yeni ülkelerin eklenmesi, tavizli mallar listesinin daraltılması ya da genişletilmesi konularında karar alma mekanizmalarında yer alamayışı, Türkiye'yi kendi çıkarlarını koruma olanağından yoksun bırakacaktır. Bu kararla; Türkiye kendi isteği olmadan, ülke menfaatleri elvermediği halde, kendi iç pazarlarını istemediği ürün ve ülkelere açmak ya da korumak zorunda kalacaktır. Bir başka tehlikede; Türkiye ile benzer sektörlerde rekabet gücüne sahip ülkelerin, Türkiye'yi olumsuz yönde etkileyecek kararlar almasını, Türkiye'nin engelleme imkanının bulunmamasıdır.

Gümrük Vergi Gelirlerine Yönelik Sorunlar

Toplam ithalatımızın yaklaşık yüzde 45'inin AB ülkelerinden yapıldığı düşünüldüğünde, Gümrük Birliği nedeniyle doğacak gümrük vergisi kaybının boyutu ortaya çıkacaktır. AB ülkeleri dışında, OGT nedeniyle doğacak gümrük vergi kayıpları da hesaplamalara, dahil edildiğinde gümrük vergi gelirlerindeki kaybımız 3-3,5 milyar dolardan 5-6 milyar dolara kadar çıkabilecektir. Bu durum ise kamu gelirlerinde azalmaya dolayısıyla kamu finansman açıklarının artmasına neden olacaktır. Kamu gelirlerindeki bu azalmanın özel tüketim vergisi gibi AB ülkelerinde uygulanan vergilerle karşılanması öne sürülse bile bu vergilerin iç piyasadan da alınacak olması bazı önemli problemler getirebilecektir.

2 - Gümrük Birliği'nin Yaratabileceği Fırsatlar

AB ile Gümrük Duvarlarının Kaldırılması ve Ortaya Çıkabilecek Fırsatlar

Gümrük Birliği'nin gerçekleştirilmesiyle Türkiye ekonomisi yüksek alım gücüne ve nüfusa sahip bir pazarla tanışacaktır. Ülkemizdeki tekstil, gıda gibi sektörlerde ihracat artışı beklenmelidir. Bu sektörlerin emek yoğun sektörler olması nedeniyle Türkiye'nin işsizlik sorununun çözümü kolaylaşacaktır. Türkiye'nin AB ülkelerinden en çok ihracat yaptığı Almanya'ya olan ilk 10 ürüne bakıldığında ilk sıraların tekstil ürünlerince paylaşıldığını görürüz.

Ortak Gümrük Tarifesi ve Ortaya Çıkabilecek Fırsatlar

OGT yaratacağı sakıncalar yanında, yeni fırsatlarda doğurabilecektir. Türkiye girdi temininde yeni fırsatlar yakalayabilecektir. Daha uygun koşullarla temin edilecek girdilerle bazı sektörlerimizin rekabet gücü artabilecek ve ihracat yapma imkanı bulunabilecektir.

Yabancı Sermaye Akışının Hızlanması

Gümrük Birliği'nin ülkemize sağlayacağı en önemli yararlardan birisi Türkiye'ye yabancı sermaye akımının hızlanması ihtimalidir. Türkiye'nin stratejik konumu nedeniyle Türk ve İslam dünyasına açılmak isteyen yabancı sermaye yatırımcıları için Türkiye cazip bir ülke olabilecektir.

Ayrıca AB pazarlarına girmek isteyen üçüncü ülkeler (Japonya gibi) için Türkiye, Gümrük Birliği ile cazibesini artıracaktır. Hızlanan sermaye akışı sonucu yatırımların artması, istihdam sorununa katkıda bulunulması ve ihracat artışı yaşanması beklenmelidir.

Teknolojik Gelişmenin Hızlanması

Gümrük Birliği ile Türkiye bir ölçüde AB ile bütünleşirken dünya standartlarına uygun üretim için yeni teknolojilerden yararlanma yoluna gidecektir. Bunun sonucu uluslararası düzeyde büyük firmaların veya grupların doğması beklenmelidir. Yeni teknolojilerin kullanımı ile verimlilik artacaktır.

Diğer Yararlar

Ortaklık antlaşmasında yer alan ve ek protokolde belirlenen mali yardımların alınması kalkınma çabalarına fayda sağlayacaktır.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Türkiye ile AB arasında 1996 yılı başında gerçekleştirilecek olan gümrük birliği konusunda ülkemizde bir uzlaşmaya varıldığını söylemek mümkün değildir. Kamuoyunun bir bölümü Türkiye'nin Gümrük Birliği'ni bir an önce gerçekleştirmesini isterken diğer bir bölümü de Gümrük Birliği'nin ülkemiz açısından zararlı sonuçlar vereceğini dile getirmektedir.

Türkiye açısından son derece önemli olan, olumlu, olumsuz bir çok sonuç doğurabilecek gümrük birliği konusunda Türkiye konuyu titizlikle incelemelidir. Ülkemizdeki sanayici ve işadamlarının gümrük birliği sonucunda nasıl etkilenecekleri, OGT ve gümrük oranlarının sıfırlanması nedeniyle ne gibi durumlarla karşılaşacakları konusunda bilgi sahibi olmaları sağlanmalıdır.

Türkiye'miz bu girişimden, kesinlikle zarar görmemelidir... Gümrük Birliği'ne mutlaka girilecekse kişilerin serbest dolaşımı mutlaka sağlanmalıdır. AB tarafından ertelenen mali protokoldeki yardımlara işlerlik kazandırılmalı, 4 Mali Protokol'de öngörülen ve 1981 yılından beri işlerlik kazandırılmayan 600 milyon ECU'luk kredi sağlanmalıdır. Bu yardım alındığı takdirde gümrük birliğine girişte olumsuz etkilenecek sektörlerin modernizasyon yatırımları için kullanılmalıdır.

Ülkemiz için hayati önem taşıyan bu konuda mutlaka referandum yapılmalıdır.

Unutulmamalıdır ki Türkiye AB'de, **tam üyelik öncesi gümrük birliğine giden ilk ülke olmaktadır.** Türkiye AB'nin karar organlarında temsil edilemeyecektir. Türkiye'nin AB içinde ve üçüncü ülkelere karşı çıkarlarını korumak amacıyla AB karar organlarında söz sahibi olmalıdır.

Türkiye'nin AB'ye alınmayacağı Avrupa'da her platformda belirtilmektedir. AB'nin karar masasında yeralmadan gerçekleştirilecek gümrük birliği bizi dış ticaretle ilgili her alanda, hatta ambargolar koymada **"alınan kararları uygulama statüsünde"** bırakacaktır.

AB'nin Türkiye'yi Birliğe tam üye yapmadan Gümrük Birliği'ne kabul etmesinin bir diğer yönü de ülkemizin iç pazar büyüklüğü açısından dünyanın sayılı ülkeleri arasında yer almasıdır. 1980-1993 yılları arasında AB ülkeleri % 2 oranında büyürken, bu tarihlerde Türkiye ortalama % 5 oranında bir büyüme sağlamıştır. Alım gücünün artışına bağlı olarak ülkemizde tüketim mallarına olan talep artmıştır. OECD tarafından yapılan nüfus araştırmasında gelecek on yılda Almanya'nın, İtalya'nın, Belçika'nın ve Danimarka'nın, Portekiz'in, Yunanistan'ın ve Hollanda nüfuslarının azalacağı, Fransa, Lüksemburg ve İsyanya'da nüfus artışının durma noktasına geleceği tahmin edilmektedir. OECD tahminlerine göre sadece Türkiye'nin ve İrlanda'nın nüfusu artacaktır. Gelir seviyesinin ve nüfus miktarının artışı AB ülkelerinin ülkemizi üretilen mallara talep açısından cazip hale getirmiştir.

AB ÷lkemizi 31 sene boyunca "AB'ne ortak üye" statüsü ile oyalamıştır. AB bugüne kadar gerçekleşmeyen ve gerçekleşmeyeceği apaçık belli olan tam üyeliğe giden yolda bir araç olarak gördüğu, ÷lkemize önemli riskler ve yükler yüklediği Gümrük Birliği yoluyla Türkiye'yi kendisine bağlamak istemektedir. Bu politikayla ÷lkemizin Türk Cumhuriyetleri ve İslam ÷lkeleriyle bir arayış içine girmesini önlemek istemektedir.

YARARLANILAN KANAKLAR

1. 2000'li Yıllara Doğru Türkiye'nin Önde Gelen Sorunlarına Yaklaşımlar. VII. Avrupa ve Gümrük Birliği - TÜGİAD
2. MÜSİAD - Basın Bildirileri ve Açıklamaları
3. 1994 Yılına Girerken Türk Ekonomisi - TÜSİAD